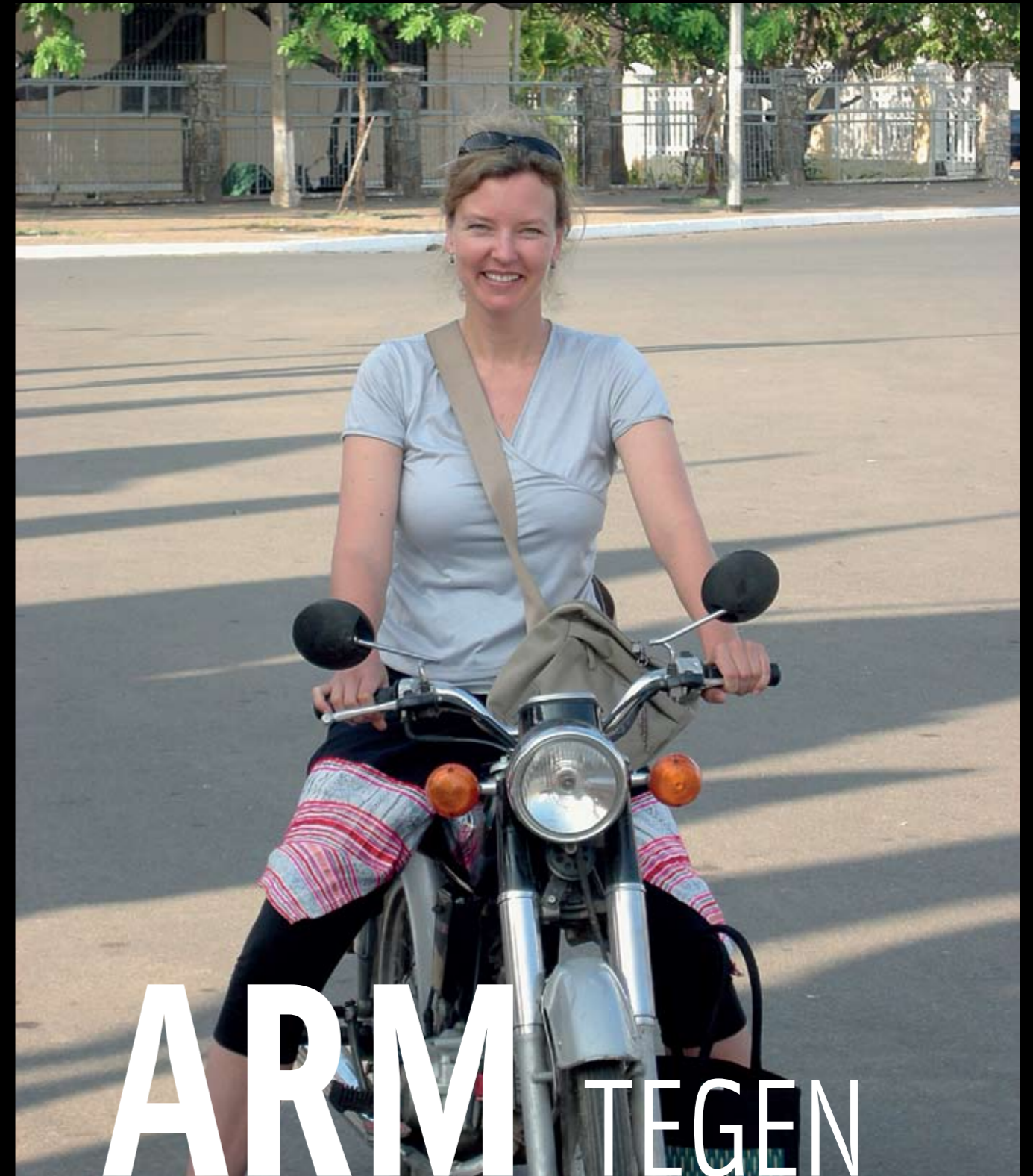

marc smith

...when it comes down to tailoring

marc smith

Amsterdam Centrum • Max Euweplein 48
t +31 20 6274793 • f +31 20 6208578

Amsterdam Zuidas • Claude Debussylaan 35
opening januari 2008

e info@marcsmith.nl
i www.marcsmith.nl

ARM TEGEN RIJK

TEKST PATRICIA JACOB
BEELD DORINE VAN DER KEUR/PATRICIA JACOB

Na het schrikbewind van de Rode Khmer en de burgeroorlog die volgde, telde Cambodja nog een handjevol juristen. Mede met hulp van het buitenland zijn er nu weer vijfhonderd advocaten. Dorine van der Keur, voorheen advocaat bij NautaDutilh, helpt de *rule of law* herstellen. Verslag van een werkweek: "Ook al kennen rechters de wet, dat betekent niet dat ze die ook toepassen."

PHNOM PENH, woensdagochtend acht uur. De *court of appeal* houdt zitting. De voorzitter dreunt civielrechtelijke uitspraken op. Zijn ene collega checkt haar voicemail, de andere beseft plots hoe hoog zijn nood is. Wat lollige ringtones uit het publiek begeleiden zijn aftocht. Dan fladdert de openbare aanklager binnen. De vader van een jongen die vastzit voor diefstal staat op. Hun stam, de Jarai, heeft geen geboorteregister. Papa zal bewijzen dat zijn zoon nog geen veertien is en dus niet strafrechtelijk kan worden vervolgd. Nadat hij bij een boeddhabeeld de eed heeft afgelegd, balanceert hij op zijn tenen om bij de microfoon te komen en begint te spreken. Zijn zoon is vóór de verkiezingen geboren. Toch? Eh, welke verkiezingen ook alweer? In welke klas zit zijn zoon? Ai, daar moet hij even over nadenken. De rechters grinniken, de advocaat wanhoopt. "Dit is een verloren zaak", fluistert ze me toe. Stomverbaasd is ze dan ook als haar cliënt later wordt vrijgelaten. Het voorval brengt de woorden van haar collega in herinnering: "Onze rechtspraak zit vol verrassingen. Welcome to Cambodia."

Lappendeken van tempels

Eind 2007 ben ik in de voormalige Franse kolonie om meer te weten te komen over de werkgever van deze advocaten: Legal Aid of Cambodia (LAC), een Cambodjaanse NGO die gratis rechtshulp verleent aan de vele armen in Cambodja. Maar bovenal ben ik hier om van hun collega, oud-advocaat Dorine van der Keur, te horen hoe het is om hier te werken. Sinds september 2006 is Van der

Keur *legal advocacy and management advisor* bij LAC. Managementondersteuning is haar eerste taak, advisering over *advocacy*, het aan de kaak stellen van inbreuken op (mensen)rechten, haar tweede.

Minstens twee jaar zal zij in Phnom Penh verblijven, een lappendeken van tempels, markten en koloniale villa's. Een stad ook die overweldigd: meestal is het er zweterig heet, overal rust zwerfvuil, *you moto-tuk-tuk-you buy* zoemt het, bedelaars vragen constant aandacht. Sommigen zijn landmijnslachtoffers. "Ik zie die ellende nu minder dan in het begin", vertelt Van der Keur. "Bovendien: je kunt uit schuldgevoel wel alles opgeven en tussen de armen gaan wonen, maar wat hebben zij daar aan? Bij LAC kan ik met mijn kennis een brug slaan tussen het Westen en Cambodja. Weet je, dat ik hier ooit zou werken, had ik nooit kunnen bedenken in mijn kamer op de dertiende etage van NautaDutilh in Rotterdam."

Bij dit kantoor voelde ze zich onrustig, ook al had ze in haar praktijk (personen- en familierecht) veel contact met mensen. Ze voelde zich nog niet geland als het ware, er moest toch meer zijn. De onrust verdween in Oekraïne, waar ze terecht kwam op uitnodiging van Laurent Nouwen, een partner voor wie ze eerder had gewerkt. Wilde Van der Keur mee om enkele Oekraïense projecten te bekijken van zijn stichting, die zich onder meer inzet voor gehandicapten? Ze bezocht een revalidatiecentrum voor spastische kinderen in de stad Lviv. Met een voelde ze daar "iets" wat ze "móést onderzoeken". In 2002 nam ze onbetaald

verlof op voor vrijwilligerswerk en startte ze als programme manager van de Henri Nouwen Stichting. Anderhalf jaar later werd ze ook interim-vicepresident van het revalidatiecentrum. Twee jaar bleef ze uiteindelijk in Lviv. Langer dan gepland: "Ik zou zes maanden op onbetaald verlof gaan, maar nam al na drie maanden ontslag bij Nauta. Voor het eerst in mijn loopbaan wist ik dat ik op het juiste pad zat. Alles kwam samen. Als kind wilde ik al in het buitenland wonen, de drang om zwakkeren te helpen was er ook altijd al, het leven was niet langer voorspelbaar. Teruggaan naar Nauta was onmogelijk: wat ik nu deed was zó wezenlijk." Zo regelde ze de renovatie van een psychiatrisch ziekenhuis en zorgde ze voor de bouw van plekken waar mentaal gehandicapten leerden kaarsen en houtsnijwerk te maken. "Fantastisch, hoe hun zelfvertrouwen groeide."

Terug in Nederland werkte ze bij diverse NGO's maar het vele papier deed haar weer naar veldwerk verlangen. Toen ze op een vacaturesite haar huidige baan zag, was ze aangenaam verrast: "NGO-management expertise, buitenlandervaring plus een achtergrond in de advocatuur? Ik wás die baan bij LAC."

Knetterende motor

LAC werd opgericht in 1995, zo'n twintig jaar na het begin van de bloedigste periode uit de Cambodjaanse geschiedenis: de heerschappij van de Rode Khmer (zie kader). Het is een van de vijf pro deo-rechtshulpverleners in het land. LAC biedt straf- en civielrechtelijk advies. Juristen werken in de algemene of in de

landlaw- of child justice-praktijk (zie kader). Van der Keur werkt op LAC's hoofdkantoor, een villa even buiten het centrum van Phnom Penh. Als we op haar motor stappen om erheen te rijden, lachen omstanders van verbazing. "Dat gestaar, dat gegiechel. Het went nooit. Alles wat je doet lijkt gek." Ze trapt het gaspedaal in en knettert door de chaos. Bij aankomst ontmoeten we de juristen Kao Dyna en Dun Vibol. Zodra ze haar zien, lachen ze breeduit. "We hebben dezelfde humor. Ik kan hier beter met mannen opschieten. Veel vrouwen zijn onderdanig en praten teveel over make-up. Ik voel me soms een halve vent." We lopen door naar haar werkkamer. Op haar bureau ligt haar geesteskind dat enkele weken geleden is goedgekeurd: de nieuwe statuten van LAC. Baanbrekend is vooral de nieuwe selectiemethode voor de hoogste leidinggevenden. De executive director wordt bijvoorbeeld niet meer gekozen door de medewerkers, maar door de leden van de supervisory board. "Bij het stemmen werd niet zozeer gekeken hoe capabel iemand was, maar vooral hoe aimabel." Verder schreef ze uitgebreide functieomschrijvingen om te verduidelijken wie welke verantwoordelijkheden had en verenigde ze mensen die in hun werk wat aan elkaar konden hebben. "De sfeer is verbeterd. Iedereen vond: eindelijk gebeurt er iets."

Daarnaast scoorde ze op *advocacy*-terrein: sinds een door haar gefaciliteerde lobby mogen rechters de zogenoemde Law on Aggravating Circumstances for Felonies uit 2002 niet meer toepassen bij het straffen van minderjarigen. Voor 2007 deden sommigen dat wél, wat resulteerde in langere straffen dan het VN-kinderrechtenverdrag bepleit. Inmiddels heeft ze haar aandacht verlegd van het jeugd- naar het landrecht. Het uitstippelen van LAC's *advocacy*-beleid op dit terrein is momenteel een van haar belangrijkste taken. Welke misstanden moeten onder de aandacht worden gebracht?

Boven: woonbootjes in de Tonlé Sap rivier bij Phnom Penh. Beneden: om de hoek bij Dorine's appartement in het stadscentrum.

Dorine van der Keur (41)

werd in 2006 door de interkerkelijke ontwikkelingsorganisatie ICCO uitgezonden naar Legal Aid of Cambodia in Phnom Penh. Bij deze NGO is zij vier dagen per week *legal advocacy and management advisor*. Sinds 1 oktober 2007 bekleedt zij één dag per week dezelfde functie bij het Community Legal Education Centre, een onderwijs- en *advocacy*-instituut. In 2005 werkte zij een jaar in Utrecht als directeur van Women in Europe for a Common Future, een NGO met armoedebestrijding en milieubescherming op de agenda. Daarvoor was zij senior project manager bij Avalon in Wommels, een NGO die duurzame plattelandsontwikkelingen in Centraal- en Oost-Europa stimuleert. Van 2002 tot 2004 deed zij vrijwilligerswerk in het Oekraïense Lviv. Daarvoor werkte zij negen jaar als advocaat bij NautaDutilh in Rotterdam, laatstelijk op de sectie personen- en familierecht. Ze studeerde Nederlands recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en fiscaal recht aan de Universiteit Leiden.

RODE KHMER

Leider Pol Pot wilde van Cambodja een agrarische communistische heilstaat maken en voerde het land terug naar het jaar nul. De handel werd stilgelegd, het privébezit afgeschaft, gerechten en de rechtenfaculteit werden gesloten. Stedelingen moesten werken in plattelandskampen. Massamoorden vonden plaats, onder andere onder intellectuelen. In een kleine vier jaar stierven naar schatting 1,7 miljoen mensen. Ook nadat buurland Vietnam in 1979 het bewind had afgezet, bleef het onrustig. Verschillende partijen, waaronder de naar de Thaise grens uitgeweken Rode Khmer, verzetten zich tegen de Vietnamese bezetters en de door hen geïnstalleerde regering. Pas in 1991 eindigde deze burgeroorlog. De Rode Khmer hielden zich echter niet aan de vredesafspraken. Pas eind jaren negentig, na de dood van Pol Pot, legden de laatste leden hun wapens neer.

Kwesties die de *rule of law* ondermijnen uiteraard, maar waarop moet verder worden gelet? Welke instrumenten zijn het meest efficiënt? Om goed te kunnen adviseren, probeert Van der Keur de landrechtpraktijk te doorgronden. Ze is in de regelgeving gedoken en volgt vele rechtszaken.

Steekpenningen

Door de groeiende economie is het land bijzonder in trek bij zakenlieden. Duizenden plattelandsbewoners verloren in 2006 have en goed bij geschillen over land met zakenlieden, meldt Amnesty International's meest recente rapport over Cambodja. Ook werden tienduizend arme stedelingen door de autoriteiten uit hun huis gezet om de belangen van "well-connected businessmen" te dienen. Momenteel moet ten minste eenderde van de Cambodjaanse bevolking (die veertien miljoen zielen telt) in de steden en op het platteland afscheid nemen van *lands, homes and livelihoods*, meldt ander onderzoek.

De Rode Khmer vernietigden eigendomstitels, het kadaster disfunctioneert, regelgeving wordt genegeerd. Zo bepaalt de landwet dat mensen eigenaar zijn van grond die zij vijf jaar hebben bewerkt. Toch krijgen rijke particulieren of grote bedrijven geregeld landconcessies voor zulke gronden. Tegen betaling zijn overheidsfunctionarissen bereid om bestaande rechten te negeren. Procederen, als de boeren dat al durven, is meestal zinloos. Zelfs met een goede advocaat. Van der Keur: "Veel rechters

zijn slecht opgeleid en weten niet welke regels gelden. Kennen ze die wel, dan betekent dat niet dat ze die ook toepassen." Bij landzaken is het arm versus rijk. De opponenten van de boeren kunnen steekpenningen betalen. Vaak hebben ze ook nog eens connecties bij de Cambodian People's Party (CPP) van premier Hun Sen. Officieel heeft Cambodja een meerpartijstelsel, maar in de praktijk heerst deze partij. Doet een rechter niet wat de CPP wil, dan laat de CPP hem zó overplaatsen naar een afgelegen provincie. Haar collega Kao Dyna vertelde me eerder al: "Wat goed of slecht is, interesseert veel rechters niet. Somehow their minds are broken." Hoe het er in de landrechtpraktijk aan toegaat, ontdekte Van der Keur bij het dossier van Chim Keo, een boer die door een rijke zakenman was aangeklaagd omdat hij zich onrechtmatig op diens land zou bevinden. Nadat de Hoge Raad had bepaald dat Keo vrijuit ging aangezien de grond niet van de zakenman was, regelde hij dat Keo opnieuw voor exact hetzelfde feit werd vervolgd. Zijn troef was een eigendomsakte van een totaal ander stuk grond dan het land in kwestie. Tien maanden lang zat Keo in voorarrest totdat een LAC-advocaat hem vorig jaar voorlopig vrij kreeg. Van der Keur bezocht hem in de gevangenis. "Hij redeneert: zonder grond, geen toekomst. Hij is vastbesloten om door te vechten voor het land dat hij al jaren bewerkt. Zijn kracht is indrukwekkend." Ook volgt zij de zaak tegen Keat Kolney, de zus van de CPP-minister van Finan-

ciën én echtgenote van de CPP-minister van Landmanagement. Kolney had met de bewoners van twee dorpjes afgesproken dat zij vijftig hectare grond zou krijgen in ruil voor vierhonderd dollar per gezin.

Doodsbedreigingen

Om de deal te beklinken plaatsen de bewoners hun vingerafdrukken op een blanco vel. Kort daarna startte Kolney de aanleg van een rubberplantage en toverde ze een koopovereenkomst voor vijfhonderd hectare tevoorschijn. Achter dit contract zat het vel papier met, jawel, de vingerafdrukken van de bewoners. Aantonen dat zij vals heeft gespeeld, wordt moeilijk. Bovendien zijn er ook andere problemen. Kolney heeft de bewoners aangeklaagd wegens meeneed bij de rechtbank en hun advocaten voor het aanzetten daartoe. Die laatste klacht diende ze ook in bij de Cambodjaanse Orde van Advocaten. Tijdens onderhandelingen bedreigde Kolney de advocaten ook nog eens met de dood.

Pagina 32: Boven: de vergadering van LAC's landrechtsectie. Beneden: het kantoor van LAC.

Pagina 33: Linksboven: op het terrein van het Koninklijk Paleis in Phnom Penh.

Rechtsboven: monniken in de buurt van het Onafhankelijkheidsmonument in het stadscentrum.

Links onder: spitsuur bij het Onafhankelijkheidsmonument. Rechts onder: een van Dorine's favoriete straten, dicht bij haar appartement.

LAC

Na het Khmer-bewind waren er nog een tiental juristen in Cambodja. De rest was geëxecuteerd of gevlucht. Na de democratische verkiezingen en de totstandkoming van een nieuwe grondwet, in 1993 onder supervisie van een VN-vredesmacht, werden er weer juristen opgeleid. Vanaf 1994 konden studenten aan de rechtenfaculteit weer een volwaardige, vierjarige rechtenopleiding volgen. Internationale organisaties hielpen om in een raffer tempo advocaten en andere juristen te kweken. De United States Agency for International Development stuurde Francis James, een advocaat die 25 Cambodjanen selecteerde voor een opleiding van negen maanden tot strafpleiter. Sommigen van hen hadden cursussen Engels en rechten gevolgd in vluchtelingenkampen. Anderen werden uitgekozen vanwege hun werkervaring bij mensenrechtenorganisaties. Met acht van de afgestudeerden begon hij Legal Aid of Cambodia (LAC).

Van de vijf pro-deerechtshulpverleners in Cambodja is LAC inmiddels de grootste. Verspreid over acht kantoren werken 78 mensen, onder wie 51 juristen. Van hen behoren 31 tot de 500 advocaten in Cambodja. LAC biedt straf- en civielrechtelijk advies. Juristen werken in de algemene of in de *landlaw*- of *child justice*-praktijk. Geregeld trainen ze politieambtenaren, rechters en OM-medewerkers. Voorlichting in dorpen en steden geven ze eveneens, bijvoorbeeld over het tribunaal ter berechting van voormalige Rode Khmer-leiders. Ook bedrijven ze advocacy, onder andere door verspreiding van persberichten of lobbywerk voor wetswijzigingen.

Dat de zaak in vele media, nationaal en internationaal, uitvoerig wordt belicht, juicht Van der Keur toe. “De behandeling van zulke politiek gevoelige zaken is een efficiënt advocacy-instrument. Via de publiciteit die zulke zaken genereren kun je het rechtssysteem écht veranderen. Gelukkig maar dat de CPP niet alle media in Cambodja beheerst. Het geeft burgers hoop om te zien dat armen durven op te komen tegen machtige lui. De boodschap is: tot hier en niet verder. Bovendien ligt het werk van de rechters door de media-aandacht onder een vergrootglas. Het dwingt ze hopelijk om eerlijk te zijn, om de rule of law te respecteren.”

Het East-West Management Institute (EWMI), een LAC-donor, wil graag dat LAC dit advocacy-instrument vaker inzet. Deze Amerikaanse organisatie hoopt dat LAC in 2008 behalve de Kolney-zaak nog minstens één andere high profile-zaak aanneemt en acht middelgrote. Om daar tijd voor vrij te maken, moeten kleinere landrechtzaken worden overgedragen aan de algemene unit. Van der Keur nodigt mij uit voor een vergadering over deze strategische kwestie.

Gezichtsverlies

De volgende ochtend om acht uur zitten de landrechtjuristen om de vergadertafel. Van der Keur somt de agendapunten op en stelt uiteindelijk de hamvraag. Hoe meer zaken ze behandelen, hoe meer armen worden geholpen. Echter, door te focussen op grote, high profile-zaken, zouden ze nóg meer rechtvaardigheid kunnen brengen. “Are you ready to really change the system?” Secondenlang blijft het stil. Vage uitspraken volgen. Van

der Keur vraagt voorzichtig door. Weer blijven directe antwoorden uit. Haar collega’s praten wat in het Khmer, een taal die Van der Keur enigszins beheerst. Uiteindelijk antwoordt Dun Vibol, advocaat op het Kolney-dossier, dat ze daar klaar voor zijn en dat ze instemmen met de wens van het EWMI. Maar die tweede grote zaak, moet dat er echt eentje à la Kolney zijn? Dat dossier is wel erg “scary”. Hij kijkt alsof hij van deze zaak af wil. Vreemd zou het niet zijn. Van de zeven advocaten waarmee de drie LAC-advocaten samenwerken, zijn er al zes afgehaakt. Van der Keur vraagt het. Na een stilte zegt hij: “No. Justice must be done.”

Nadat is besloten dat de tweede grote zaak “hot” moet zijn, maar niet per se “as hot” als de zaak Kolney, sluit ze de vergadering om vijf uur. Ze is blij met de uitkomst, maar het was een lange zit, zoals wel vaker. “Wat Cambodjanen denken is soms lastig in te schatten. In Nederland roept iedereen tijdens vergaderingen maar raak. Hier niet. Cambodjanen zijn bang voor gezichtsverlies. Vaak spreken ze pas nadat ze weten wat de hoogste in rang vindt. Wijkt hun mening af, dan zwijgen ze of zeggen ze je dat onder vier ogen. Ik ben hier nóg geduldiger geworden. Zet je Cambodjanen voor het blok, dan kruipen ze in hun schulp. Wat Vibol precies denkt, weet ik niet. Hij heeft een sterk rechtvaardigheidsgevoel, maar ja, landrecht is wel een bijzonder riskant rechtsgebied. Hij is erg geschrokken van de Kolney-zaak en vreest voor zijn veiligheid en verlies van zijn advocatenlicentie. Net als andere Aziaten zijn Cambodjanen conflictmijdend. Door hun aard en

geschiedenis zijn ze bovendien snel geïntimideerd en bang voor de macht van anderen. Misschien wil hij er tóch van af.”

Van der Keur hoopt dat haar collega’s ooit “hun hart voor haar openen”. “Ik stuit vaak op een muur. Misschien omdat ik een buitenlander ben. Expatrievrienden heb ik voldoende, maar zonder Cambodjaanse vrienden blijf ik een outsider. Ik blijf proberen om tot ze door te dringen. Ik toon interesse, maak grapjes. Ik wéét dat er achter die muur lieve mensen schuilen. Hebben we een feestje, dan zijn ze altijd zó bezorgd om mijn welzijn.”

“Natuurlijk” mist ze haar Nederlandse familie en vrienden. Maar iets anders vult die leegte: “Hoe belangrijk het werk van LAC is, erkennen internationale mensenrechtenorganisaties en ambassades. Zij beschermen ons: premier Hun Sen weet dat als hij ons het werken onmogelijk maakt, de international community op zijn kop staat. LAC werkt aan versterking van de rule of law. Worden regels nageleefd, dan hebben burgers meer rechten en kunnen ze een mooiere toekomst opbouwen. Dat ik daar aan kan bijdragen, maakt me gelukkig. Ik ben blij dat ik mij nooit heb neergelegd bij de onrust die ik ooit had. Uiteindelijk heb ik mijn levensvulling gevonden: zorgen dat het recht zegeviert.” ■

Meer weten over Dorine van der Keur’s Cambodjaanse leven?
Zie www.dorineatpp.blogspot.com

WAT KUN JIJ DOEN?

Advocaten met een aantal jaar praktijkervaring op het gebied van bijvoorbeeld mediation, familierecht, procesrecht of (jeugd)strafrecht zijn in beginsel welkom voor een onbetaalde stage bij Legal Aid of Cambodia, bijvoorbeeld om trainingen te geven en/of een projectplan te schrijven. Geïnteresseerden moeten minimaal twee tot drie maanden beschikbaar zijn. Kandidaten kunnen contact opnemen met Dorine van der Keur (lacadvisor@online.com.kh). Donaties zijn ook welkom. Contactpersoon is Judith Lichtenberg, executive director van de Nederlandse Stichting Advocaten voor Advocaten, een van de sponsors van LAC. Ze is te bereiken via: info@advocatenvooradvocaten.nl

www.lac.org.kh
www.advocatenvooradvocaten.nl

SIMMONS & SIMMONS VRAAGT ZICH AF®

OF HET WEL EEN GOED KANTOOR IS. ELKE DAG OPNIEUW.

De advocatuur is volop in beweging. De internationalisering van het werk, de toenemende concurrentie, de behoefte vanuit de markt om steeds sneller te komen met juridisch advies; het maakt dat juristen tegenwoordig veel meer moeten bijbenen dan alleen de ontwikkelingen op het gebied van wetgeving. Dat vereist nieuwsgierigheid, veel energie en vooral het vermogen om constant de eigen prestatie te toetsen aan de veranderende omstandigheden. En dus vragen we ons bij Simmons & Simmons voortdurend af: “Zijn we nog volledig op de hoogte?”, “Zijn we snel genoeg?”, “Zijn onze cliënten tevreden?” Je bent een goed kantoor als je volmondig “Ja” kunt antwoorden op die vragen. Maar we beseffen ook dat dat antwoord tegenwoordig zeer kort

houdbaar is. Kijk voor meer informatie over ons kantoor op simmonsandsimmons.nl

Simmons & Simmons
ADVOCATEN • NOTARISSEN • FISCALISTEN